

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 128 2007

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2008 och för recensioner 1 september 2008.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367-8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-25-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2007

tiva slutrapporten för Kvinnors brev blir tillgänglig; den modell som här prövas skulle ha kunnat fungera om lite mer omsorg hade lagts ned på att förklara och diskutera resultaten.

Marie Löwendahls avhandling rör sig på ett område som hittills legat outforskat. Värdet av att privatbrevet blir föremål för studier i sin egen rätt kan inte överskattas. Brevets status som skapad text vidgar den litterära analysens arbetsfält. Sambandet mellan kvinnor och skrivande tillförs nya aspekter. Löwendahl utreder med hjälp av sina analyser hur kvinnor använde sig av brevet i identitetsskapande syfte. Hon kan även visa att under den inte alltid så välputsade ytan finns spår av brevskrivarens vilja att skapa en text som har mer att ge än ren information. Det handlar om att upprätthålla närhet till adressaten. Till det krävs att texten är underhållande, inte alltför lång, den måste helt enkelt väcka adressatens intresse. I det liknar brevskrivandet det mer uttalat litterära skapandet. Att sedan de privata breven mer eller mindre täcker in en faktiskt verklighet gör dem inte ointressantare. Även om Löwendahl har fokuserat på den litterära och språkliga textanalysen har hon inte underlåtit att ge stundtals ganska breda historiska och biografiska utblickar. Hon har följt upp namn som nämns, gårdar och orter får sin plats i geografien. Hon förklarar också obsoleta språkbruk, översätter franska avsnitt med lovvärda försök att bibehålla stilnivå. Löwendahl visar vägen, brevet är en ojämförbar källa till vår kunskap om hur det var, men det är också, och det är här Marie Löwendahls insats kommer in, en text som ska läsas som vilken annan skapad text som helst, med möjligheter att säga något om enskilda människors skapande kraft.

Margareta Björkman

Gunnel Furuland, *Romanen som vardagsvara. Förläggare, författare och skönlitterära häfteserier i Sverige 1833–1851, från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*. LaGun. Stockholm 2007.

Gunnel Furulands doktorsavhandling är på många sätt en imponerande bok. Drygt 650 sidor, vackert illustrerad. Bland dem ingår också 9 appendix av varierande slag, bland annat intressanta biografiska uppställningar över tidens aktörer kring häftesutgivning.

Naturligtvis är det svårt att göra rättvisa åt en så fyllig och detaljerad undersökning.

Vad avhandlingen redogör för, det som är dess centrum, är utgivningen av romaner i häftesform i serier under dess första expansiva storhetstid under 1830- och 40-talen. En period som utgör inledningen på vad vi kallar medelklassens dominans under 1800-talet. I dess hägn växte det fram en bok- och tidningsmarknad som blev grunden till den vi fortfarande lever med.

Häftesserierna fungerade genom att köparna normalt förband sig att köpa genom subskription eller prenumeration. I det förra fallet betalade köparen vid avhämtning, vilket var vanligast i periodens inledning, i det senare fallet betalades ärsutgivningen i förväg, vilket så småningom blev den vanligare metoden. Häftena sändes vanligen ut veckovis och omfattade ca 100 sidor. Här kunde man ta del av dåtidens internationella bestsellers: Eugène Sue, Alexander Dumas, Eugène Scribe, Edward Bulwer Lytton, Charles Dickens, Honoré Balzac, Fredric Marryat. Liksom de svenska motsvarigheterna; framför allt Emilie Flygare-Carlén, men också Wilhelmina Stålberg, "Onkel Adam" (Carl Anton Wetterbergh), August Blanche, Carl Jonas Love Almqvist. Allt för en jämförelsevis billig summa. I serierna blandades kortare och längre berättelser, men formen uppmanade framför allt till de ytterst långa, episka romaner som också karaktäriserar perioden – ett effektivt sätt att knyta till sig trogna konsumenter. Här publicerades till exempel Alexander Dumas tredje och avslutande del av trilogin om *De tre musketörerna*, *Vicomte de Bragelonne* på 1655 sidor.

Man kan säga att häftesserierna utgjorde en mycket tidig variant av våra dagars bokklubbar. En parallell som också motsvaras av en del av den kritik de väckte för att dels sprida en sämre, mer lättköpt litteratur, men framför allt genom att de ansågs hota den direkta bokhandelsförsäljningen och därmed bokhandlarnas existens.

Men vad de snarare gjorde var att de tog hjälp av den tekniska utvecklingen i fråga om tryckteknik, den infrastrukturella utvecklingen av allt bättre kommunikationer, den sociala, politiska och ekonomiska utvecklingen med breddad läskunnighet, en alltmer dominant medelklass och ett mer renodlat marknadstänkande. Som ett uttryck för och – skulle åtminstone jag vilja hävda – som en integrerad del av denna samhällsförvandling spred de litteratur (primärt skönlitterär

prosa) över landet. De breddade läsningen kvantitativt, socialt och geografiskt.

Gunnel Furulands avhandling är tydligt strukturerad i åtta kapitel mot en i stora drag kronologisk fond.

Det första redogör för undersökningens syfte, teoretiska utgångspunkter och källor.

Det andra ger en vid översikt över den svenska bokmarknaden mellan 1830 och 1850 – och är framför allt en sammanfattning byggd på den forskning och de redogörelser som har gjorts av Isidor Bonnier, August Hånell, G. E. Klemming & J. G. Nordin, Sven Rinnman, Bo Benich-Björkman, Johan Svedjedal, Bo Peterson, m fl.

Därefter följer i tur och ordning presentationer av de fyra förlagen, förläggarna själva och deras häftesutgivning.

Lars-Johan Hiertas ”Läsebibliothek af den nyaste utländska litteraturen i svensk öfversättning”. N(iklas) H(ans(son)) Thomsons ”Kabinettsbibliothek af den nyaste litteraturen” och senare ”Nya Svenska Parnassen, Bibliotek för Sveriges Roman-Litteratur”, Östlund & Berlings ”Original-Bibliothek i Den Sköna Litteraturen af Utmärkte Författare och Författarinnor inom Fäderneslandet”, senare ”Nytt Original-Bibliothek i Den Sköna [...]”, och slutligen Albert Bonniers ”Europeiska Följetongen. Tidskrift för Utländsk Roman-Litteratur”.

Titlarna verkar kanske omständligt långa att redogöra för, men undertitlarna har en verklig betydelse. Först och främst markerade de att det handlade om *nya* texter – det moderna utgjorde ett försäljningsargument – detta var inte några klassikerserier (även om enstaka äldre verk smugglades med). Dessutom framhölls om det antingen var (primärt) fråga om översättningslitteratur eller svenska original. Vilket – som kommer att framgå – var en viktig konkurrensfråga. Slutligen innebär Albert Bonniers kanske lite överraskande beteckning av sin serie som en tidskrift, en kategorisering som faktiskt var av helt avgörande betydelse, inte bara i hans fall utan för samtliga förläggare.

Av dem är naturligtvis Hierta och Bonnier ganska rejält genomlysta. Bilden av N. H. Thomson fylls däremot ut ordentligt, och ifråga om Carl Erik Östlund & Frans Theodor Berling innebär avhandlingen att vi genom ett ihärdigt pusselarbete för första gången får en föreställning om de båda herrarna och deras historia.

Ett ihärdigt pusselarbete är verkligen också vad

som ligger bakom det följande kapitlet. Här presenteras de svenska författarna liksom de överraskande många översättare som har gått att spåra. Speciellt i det senare fallet är Gunnel Furulands avhandling en pionjärsats utifrån det ytterst begränsade material som finns att tillgå. Överhuvudtaget är översättandet och översättningarna ett otroligt intressant forskningsfält där hitintills bara Greta Hjelm-Milczyn har bidragit med ett par studier av de mer namnkunniga aktörerna.

Avslutningsvis följer en relativt kortfattat redogörelse för receptionen och den kritik som riktades mot utgivningen i första hand från kulturkonserverativt håll.

Det är bara att konstatera att det är ett omfattande arbete avhandlingsförfattaren har lagt ner, vilket de dryga 50 sidorna källor vittnar om. Det är en prestation som också resulterat i den *Bibliografi över svenska skönlitterära häfteserier 1833–1851* som gavs ut av Kungl. Biblioteket 2006. Likaså är det en formellt utomordentligt gedigen och genomarbetad avhandling – de många uppställningarna och siffrorna till trots. Korrekturfelen är försvinnande få, och det enda av betydelse är tabellrubriken ”utgivning till 1844” vilket borde vara enbart ”utgivning 1844”. (Tabell 4, s. 147.) Ett fel som bör nämnas eftersom har lett till att ett påstående på föregående sida likaså blivit missvisande.

Ett mer genomgående problem är Gunnel Furulands förhållande till källorna. Naturligt nog är de ofta magra, och alla slags data måste tas i bruk. Men det kräver att källornas status redovisas desto öppnare. När det till exempel gäller det ytterst intressanta frågan om upplagor i appendix C, blandas utan reservationer Sture M. Wallers sorgfälliga beräkningar av pappersåtgången med Hiertas och Thomsons privata brevuppgifter från sammanhang där de båda kan ha skäl att överdriva siffrorna. (s. 487, 174, 214.) Likaså används en roman för att teckna det sociala livet i Karlshamn – vilket fyller sin plats, men samtidigt efterlyser en reflexion över fiktionens roll som historisk källa. (s. 274) Ett parallellt problem uppstår när Fredrika Bremers varnande ord om romanläsning citeras, och avhandlingsförfattaren drar slutsatsen att hon i grunden var skeptisk. (s. 457) Men hon bortser då ifrån att Bremer yttrar sig mitt i striden om romanens status, där en naturlig strategi är att skapa hierarkier mellan ”dåliga” och ”bra” böcker för att kunna hänföra sig själv till de senare. (Bremers text avslutas också vasst med citatet: ”När en

bok och ett hufvud råka stöta ihop och det ljuder tomt eller falskt, så är det icke alltid bokens fel.”) Än tydligare framstår problemet när den starkt politiskt och socialt engagerade författaren Constans Pontins tas ad notam och tolkas biografisk-psykologiskt när han värjer sig mot beteckningen ”tendens-författare”. (s. 322.)

I sammanhanget kan man också undra över orsaken till en del upplysningar. Allt ifrån ett antal ganska osäkra tolkningar av titlarnas betydelse, till en tabell över arkivproduktionen i Hiertas tryckeri. (s. 246, 136.)

Uppräkningen kan verka onödigt petig men den visar på en osäkerhet om vilka fakta som är relevanta och hur de ska tolkas som troligen beror på att det saknas ett tydligt perspektiv på materialet. På så sätt är avhandlingen illustrativ genom att visa på svårigheten att försöka skriva en i det närmaste uteslutande deskriptiv redogörelse. Dels smyger sig tolkningar in i texten, dels förutsätter frågan om vilka data som ska presenteras någon form av urvalskriterium.

Den grundläggande orsaken till de ovan uppräknade problemen är, menar jag, avhandlingens brist på funktionell teoretisk bas. Angående sin modell anger Gunnel Furuland att hon kombinerar en ”historisk framställning av bokförläggarnas arbetssätt med en bibliografisk och litteratursociologisk analys av den skönlitteratur som de utgav.” Därtill bör läggas ett personhistoriskt, biografiskt perspektiv med kapitel som ”Lars Johan Hiertas liv och verk.” Ifråga om utgångspunkten anges att studien närmast anknyter till D. F. McKenzies beskrivning av bibliografien som ett slags kommunikationshistoria. Problemet är att McKenzies teori är alldeles för vid, den tillåter i praktiken i stort sett alla tolkningar, alltmedan en teoris användbarhet i hög grad bestäms av att den hävdar att en viss typ av slutsatser eller hypoteser *inte* är giltiga. Liksom att den också ger en stabil grund för värderingar av olika uppgifter och källor. Det vill säga, utan det distinkta perspektiv som föds ur en stark teori kan forskarens förhållningssätt till olika typer av källor gärna bli onödigt diffust. Hur ska till exempel uttalanden värderas gentemot statistiska data, personliga vittnesmål mot mer oberoende källor? Man kan till exempel fråga sig varför Hiertas skäl att ursprungligen avvisa svensk originallitteratur inte uteslutande får bero på det starka ekonomiska skäl som fanns, utan spekulationer om hans eventuella intentioner och personliga osäkerhet. (s. 173.)

Likaså leder bristen på teori gärna till tvekan inför att utveckla resonemang och dra slutsatser utifrån det tillgängliga materialet. Avhandlingsförfattaren redovisar allt för ofta andra forskares påståenden utan kommentar (se t ex s. 107). Medan hon själv avstår från att dra slutsatser eller utveckla de intressanta hypoteser hennes material pekar på.

Ett skäl till bristen på teoretisk bas kan vara att avhandlingsförfattaren tillhör den ganska stora grupp litteraturvetenskapliga forskare som föredrar att fokusera på arkivforskning eller fiktionsanalys och är mindre intresserade av teori. Något som det naturligtvis inte heller finns anledning att nödvändigt kräva. Men en vanlig och problematisk missuppfattning är att det i sin tur ger skäl att avstå från att använda teorier eller att välja en så vag, tillåtande som möjligt. I själva verket borde det vara tvärtom. Den forskare som själv inte vill ägna tid eller ansträngning att utveckla eller diskutera den teoretiska basen för det egna arbetet, bör istället dra nytta dem som ägnat sig åt att utveckla modeller eller perspektiv. Just liksom framtida forskare eller handboks-författare förhoppningsvis kommer att använda sig av Gunnel Furulands insats, istället för att på egen hand göra förmodanden om häftesutgivningen under 1830- och 40-talen. Den forskare som inte själv vill fördjupa sig i studiernas förutsättningar och antaganden borde med andra ord hänvisa till och utnyttja dem som redan har gjort just detta.

Bland mycket annat hade det kunna hjälpa avhandlingsförfattaren till ett utökat resonemang kring de olika profiler förläggarna utvecklar, eller med tolkningar av det ökande läsandes funktion i samhället. (s. III, II4.) Texten pockar på inte minst det förra. För det är påtagligt på vilket intressant sätt tidens aktörer representerar olika typer av förläggare med olika mål och förutsättningar.

När Lars Johan Hierta grundade det första Läsebibliotheket 1833, var han medveten om de stora kommersiella framgångarna för häftesutgivningen inte minst i Storbritannien. Det fanns nu stora möjligheter att dra nytta av den tekniska och infrastrukturella utvecklingen också i Sverige. Utifrån sin bas som tryckeriägare bör det ha varit naturligt för honom, till skillnad från de förläggare som inlett sin verksamhet som bokläde-innehavare, att söka sig alternativa distributionsvägar. 1830 hade riksdagen utvidgat de portofria transporterna från tidningar till att också gälla tidsskrifter, om de trycktes på beskattat – ”stämplat”

– papper, och inte omfattade mer än fyra tryckark (64 s.) Detta skulle inte omfatta uppdelade böcker, men det gick att finta regeln med några sidor av annat material i början och slutet. (s. 92) (Albert Bonnier kallade också sin bokserie försiktigtvis för ”tidskrift”). Hierta tycks snabbt ha förstått möjligheten att satsa på de mindre städerna och landsorten, och därmed dramatiskt utvidga bokmarknaden. Gunnel Furuland redovisar den intressanta uppgiften att Hierta inledde sitt Läsebibliothek genom att göra en riktad satsning på Sydsverige via Gleerups i Lund, redan innan han började annonsera i Aftonbladet.

Parallellt satsade han också på den modernaste trycktekniken och införskaffade nya modernerna snällpressar – maskindrivna cylinderpressar som ökade produktionsstakten många gånger om. (s. 126–28) Därtill gav han i stort sett enbart ut utländska författare för vilka han bara behövde betala översättningen. För det gällde att pressa produktionskostnaden med maximal mängd text per sida och en enkel utstyr. Sammantaget innebar det en enorm produktion av mycket billig översättningslitteratur som spreds över hela landet. En verksamhet som visade sig ytterst lönsam.

Däremot verkar inte utgivningen haft samma ideologiska profil som hans tidningsverksamhet – utom i den mening att han som sinnebilden för en ideal borgerlig liberal kombinerade rå kommersialism med att sprida kvalitetslitteratur till så stora delar av befolkningen som möjligt.

Det är först när N. H. Thomson inleder sin utgivning som konkurrensen mejslar ut tydligare profiler hos förläggarna.

Thomson – inflyttad från Malmö – knöt kontakter med ett antal av Stockholms konservativa författare och litteratörer, som G. H. Mellin, C. F. Dahlgren och K. A. Nicander. Redan från början satsade Thomson på kvalitet – omsorgsfullare formgivning, bättre papper. Dessutom annonserade han att också publicera svenska original, en ambition som tilltalade den konservativa opinionens nationalism. Hierta reagerade omedelbart och antydde i egna annonser att Läsebibliotheket också skulle börja ge ut inhemska författare. Konkurrensen var ohöjd och när Thomson meddelade sin avsikt att ge ut en roman av Bulwer Lytton kunde Hierta triumfera genom att samma dag börja skicka ut det första häftet av samma bok. De politiska underströmmarna präglade också tidningarnas anmälningar som färgades av deras ideologiska hemvist: Hiertas billiga utgåvor

av översättningar (90%) från främst engelska och franska i stora upplagor, mot Thomsons mer påkostade, exklusivare allt högre andel svenska originalförfattare (40%).

Det var en maktkamp som Hierta dominerade, men Thomson hade ett trumfkort – Emilie Flygare-Carlén. Hennes produktivitet och popularitet var enastående, och drev fram ett personligt intresse från förläggarens sida som förebådade en modernare bokmarknadsstruktur. Men lojalitet var inte ömsesidig, och när Norrköpingsförläggarna Östlund & Berling 1845 gjorde en aggressiv framstöt på häftemarknaden och höjde honoraren bytte Flygare-Carlén förlag. Ännu var det marknaden som styrde. Tre år senare, 1848, la Thomson ner verksamheten.

Till skillnad från övriga aktörer var Östlund & Bergling från början en småstadsfirma. Från att ha varit tryckeriägare i Karlshamn flyttade de så småningom verksamheten till industristaden Norrköping, varefter de expanderade till Stockholm. Tidningsutgivning, folkuppfostrande och religiösa skrifter utvidgades med en häftesserie med enbart svenska författare. De framstår som entusiastiska entreprenörer med bibeln i bakfickan och handen på plånboken. Genom att bjuda över sina konkurrenter bidrog de starkt till att ytterligare stimulera och professionalisera författaryrket. Men bristen på bredd och variation i utgivningen, och våghalsiga satsningar i pappersbranschen ledde till att förlaget kollapsade och las ner 1851.

Det verkar uppenbart, att medan satsningen på inhemska litteratur nog var mycket viktigt för författarna, så var det ekonomiskt för betungande på den billighetsmarknad häftesserierna utgjorde att tvingas betala honorar. Behovet av stora upplagor och små investeringar får dem att likna 1900-talets pocketboksutgivning.

Den firma, vid sidan av Hierta, som lyckades var istället bokhandlaren och förläggaren Albert Bonnier. *Europeiska följetongen* inleddes 1846 och dess sista årgång 1910 överlevde sin upphovsman med ett decennium. Liksom Östlund & Bergling kom Bonnier till en redan fungerande marknad, men till skillnad från dem satsade han målmedvetet på en långsiktigt bred verksamhet. En hypotes är att de många produkterna var speciellt viktigt eftersom de innebar en större flexibilitet när det gällde att utnyttja de stämplade papper förläggarna investerade i för att få fri distribution. Blev upplagan på en häftesutgivning mindre än beräknad kunde överskottet användas till en tidskrift

eller en kalender. Genom den årliga folkkalendern *Svea* kunde Bonnier också engagera mängder författare, och med hjälp av den liberala, humoristiska och konstnärligt inriktade tidskriften *Stockholms Figaro* sökte han vinna den unga, intellektuella storstadspubliken. Att det var Hierta han konkurrerade med blir parodiskt tydligt då de under fyra år parallellt gav ut Eugène Sues *De sju dödssynderna*.

Verksamheten kring häftesserierna bidrog uppenbarligen starkt till en professionalisering av bokmarknaden. Konkurrensen uppmanade till något regelverk för att undvika onödiga krockar, och det utvecklades en tyst överenskommelse att inte ge ut de verk som konkurrenten hunnit annonsera in i hemmen och sträckte sig över det omgivande samhället, och vad den därmed fick att växa. Det hade ur den synpunkten varit praktiskt att ta så mycket hjälp som möjligt av de teoretiker som kan bistå med att sovra och tolka. För det är onödigt generöst mot övriga forskare att låta dem dra de en del av de slutsatser och presentera en del av de hypoteser avhandlingen tveklöst kommer att utgöra material för. Här finns odiskutabelt en ovanligt rik källa för framtida forskning att ösa ur.

Närstudiet lämnar den del frågor öppna om varför och på vilket sätt denna fiktionsflod lyckades skapa ett så massivt delta i kulturlandskapet. Vilken verkan litteraturen hade när den sippade in i hemmen och sträckte sig över det omgivande samhället, och vad den därmed fick att växa. Det hade ur den synpunkten varit praktiskt att ta så mycket hjälp som möjligt av de teoretiker som kan bistå med att sovra och tolka. För det är onödigt generöst mot övriga forskare att låta dem dra de en del av de slutsatser och presentera en del av de hypoteser avhandlingen tveklöst kommer att utgöra material för. Här finns odiskutabelt en ovanligt rik källa för framtida forskning att ösa ur.

Också författaryrket breddades och professionaliserades, likaså översättarkåren. Två grupper som överlappade varandra och även journalister, och tillsammans utgjorde den under resten av århundradet allt viktigare gruppen litteratörer. Ett viktigt tecken på detta var att inte bara Svenska Förlags-Föreningen beslutas 1843 (s. 73f), utan också en Pensionsförening för artister och litteratörer grundas 1847. (s. 432) Bland de senare fanns Wendela Hebbe som i ett brev 1845 skrev till Geijer att hon nu sedan länge uppehållit sig ”på litteraturen allmänning, nemligen på den sterilaste och dock starkast befolkade delen deraf, der öfersättningsfabrikerna äro anlagda.” Hebbe var inte ensam kvinna på området. Tvärtom kan Gunnel Furuland ytterligare bekräfta att romanlitteraturens marknad i ovanligt hög grad var kvinnornas. Både som författare och översättare, troligen eftersom dessa yrken var ett par av de få som stod dem till buds. (Se citat s. 321, äv. s. 448, m fl.) Det är en mängd öden som tecknas och som biter sig fast i minnet, till exempel musikläraren Carolina Wancke, dotter till en juvelerare, som översatte åtminstone sju romaner bland annat ett flertal av Balzac, och som mindre framgångsrikt prövade att med en väninna anonymt ge ut en lättroman. Sedan försvinner hon åter ur sikte, men troligen är det hon som något drygt decennium senare omvittnas av Carl Larsson som ”ett skarpt, litet fruntimmer” som arbetar som guvernant. Hon har lagt märke till den fattiga pojken begåvning och tar sig för att undervisa honom i

franska och sticka till honom läseböcker.

Jag vill avsluta med att understryka den prestation Gunnel Furuland har gjort. Genom en mycket skickligt utförd grundforskning i en mängd arkiv har hon kunnat presentera en mängd tidigare okända data – både stort och smått – och med hjälp av dem fördjupa våra kunskaper i det tidiga 1800-talets bokmarknadshistoria. Just den utgivning som på den tiden ofta ansågs tillhöra den lägkvalitativa, men som mer än någon annan visade sig bana väg mot framtiden.

Närstudiet lämnar den del frågor öppna om varför och på vilket sätt denna fiktionsflod lyckades skapa ett så massivt delta i kulturlandskapet. Vilken verkan litteraturen hade när den sippade in i hemmen och sträckte sig över det omgivande samhället, och vad den därmed fick att växa. Det hade ur den synpunkten varit praktiskt att ta så mycket hjälp som möjligt av de teoretiker som kan bistå med att sovra och tolka. För det är onödigt generöst mot övriga forskare att låta dem dra de en del av de slutsatser och presentera en del av de hypoteser avhandlingen tveklöst kommer att utgöra material för. Här finns odiskutabelt en ovanligt rik källa för framtida forskning att ösa ur.

Det är med vasst vässad penna Gunnel Furuland tecknar konturerna av häftesseriernas aktörer: förläggare, författare och översättare, så att de framstår med samma detaljrikedom som något av H. Ch. Andersens skickligt klippta silhuettklipp. Bilder och diagram som får färg av brevcitat och minnesbilder.

För vad som inte minst stiger fram – samlade kring de fyra bokförlagen – är de idag bortglömda eller i det närmaste okända personer, vars arbete var centralt för att forma det borgerliga samhälle som kom att dominera århundradet. Som Gunnel Furuland visar utgjorde litteratöryrket en möjlighet att både försörja sig och förbättra sin sociala ställning för många. Inte minst för kvinnorna, som var utestängda både från de mer utvecklade bildningsgångarna liksom från alla utom ett fåtal yrken, utgjorde författandet och översättandet ett av de få tämligen jämställda verksamhetsområdena.

I det senare fallet fördjupar inte bara Gunnel Furuland våra vetande utan hon har utfört ett pionjärarbete.

David Gedin